

FISKÅ FÔRUM

The background of the cover is a photograph of two sheep in a wooden barn. One sheep is in the foreground, looking towards the camera, with its head resting on a wooden fence. The other sheep is in the background, partially obscured by hay. The floor is covered with straw and hay.

Nr. 1 - 2023

**Fôring for høyere
fettprosent**

Utsira:

Bonden i havgapet

**Rutinert lagarbeid
i lamminga**

**Utholdende
verpehøns**

Fiskå Mølle

ØK PRISNEDSKRIVINGSTILSKUDDET

Forberedelsen til årets jordbruksoppgjør er i gang. Det kan være nyttig å se på utviklingen siden jordbruksoppgjøret i fjor. Avtalen skulle gi full kostandskompensasjon og inntektsvekst for 2022 og 2023. Kraftfôrprisen er viktig for bønder som driver husdyrproduksjon. Løftet i fjor var en økning i kraftfôrpris på maks tre øre per kilo.

Prisstigningen har imidlertid vært langt høyere det siste året. Det er ulike årsaker til dette, fra sterk økning i prisen for norsk korn til fortsatt stigende proteinpriser og økte kostnader for industrien. Summen gir husdyrprodusentene langt sterkere kostnadsutvikling enn forutsetningen i jordbruksoppgjøret 2022. Da uteblir også inntektsveksten.

De siste årene har kraftfôrprisen økt betydelig utover forutsetningen i jordbruksavtalen, og denne utviklingen kan ikke fortsette.

Alt tyder på høye priser for innsatsvarene til kraftfôr også kommende år. I tillegg til høye priser internasjonalt har vi en rekordsvak krone. Den norske kronen er svekket med over 10 prosent det siste året, og dette slår direkte ut i økte priser for importerte råvarer til kraftfôrindustrien.

Til årets jordbruksoppgjør bør kraftfôrprisen prioriteres. En økning i prisnedskrivningstilskuddet som minimum kompenserer for det en mistet i fjorårets jordbruksoppgjør, og den endring en får i kornprisen i år, bør gjennomføres.

Leif Kåre Gjerde
Daglig leder

04 | Smånytt

16 | Føring for fremtidens grisehold

06 | En krone ekstra per melkeliter i Egersund

20 | Plantevern

10 | Utholdende verpehøns i Harstad

22 | Vilomix-tilskudd

12 | Rutinert lagarbeid i lamminga

26 | Der ingen skulle tro.... at 211 mann kan bo

E-FAKTURA:
Fiskå Mølle Tau tilbyr faktura per e-post, e-faktura eller som EHF.

MEDVIRKENDE

UTGITT AV
Fiskå Mølle
www.fiska.no

TRYKK
Aksell

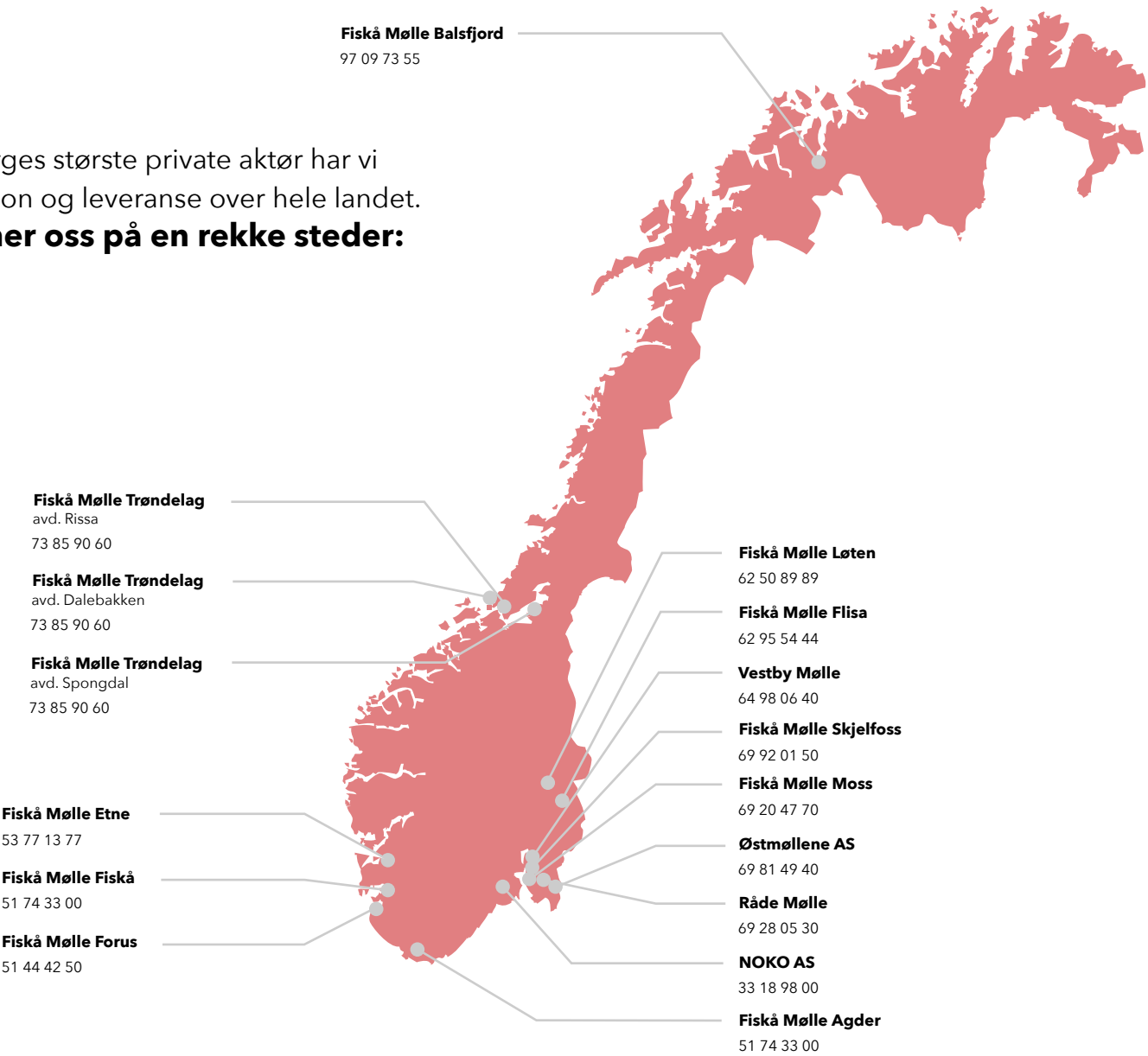
DESIGN OG LAYOUT
Fiskå Mølle

Følg oss på Facebook og Instagram @fiskamolle

REDAKTØR
Maren Nordbø
maren.nordbo@fiska.no
99 36 48 59

Som Norges største private aktør har vi produksjon og leveranse over hele landet.
Du finner oss på en rekke steder:

Lager og forhandlere

SØRLANDET

Evje
Maskinsalg AS
37 93 00 89

Marnardal
A.G. Vigemyr AS
38 28 82 10

Lyngdal
Traktor AS
38 34 51 03

Hægebostad
Birkeland Handelslag
38 34 87 55

Vennesla
Maskinsalg AS, Hægeland
38 15 33 68

Arendal
Gitmark Arendal
37 00 53 60

Kvinesdal
Bertsen Engros
38 35 01 45

VESTLANDET

Nordfjord
Sandane
977 82 547

Sunnfjord
MM Øvrebø
950 75 459

Sogn og Fjordane
Jan Ove Hafstad
915 77 976

Vindafjord
Tors Kolonial
(Joker Vats)
52 76 51 06

Karmøy
Hagia Karmøy
52 84 67 88

Vikedal
Imslund Landhandel
Matkroken AS
996 47 226

MIDT-NORGE

**Ytre Namdal/Brønnøy
- avdeling Måneset**
Ole Morten Fjær
48 94 66 22
E-post fjaertransport@gmail.com

Gjemnes
Høgset Terminalen AS
71 29 48 00

NORD-NORGE

Andøy
Lager Risøyhamn
76 11 53 90

Vestvågøy
Lager Stamsund
991 55 704

Nesna
Lager Saura
976 66 910

Steigen
Ålstadøya Førsentral
75 77 75 60

Vårkonkurranse:

KNIPS & VINN FISKÅ-DRESS!

Vi vil gjerne følge våren hos deg!
Merk bildet ditt på Instagram med #fiskåmølle og bli med i trekningen om en kjeledress til barn eller voksen i valgfri størrelse.
Vi trekker en vinner hver måned i mars, april og mai.
PS: Du må ha åpen profil for å delta.

Rundballeplast med ekstrem slitestyrke

Fiskå Mølle forhandler rundballeplast av super kvalitet fra Cordex. Med femlagsfilm garanterer Silacord høy rive- og bruddstyrke og problemfri pressing av både rund- og firkantballer.

PRØV SILACORD:

- FEMLAGS STREKKFILM
- HØY SLITESTYRKE
- PASSER BÅDE RUND- OG FIRKANTBALLER
- UV-BESKYTTELSE MOT TELESKOPERING
- STERK BARRIERE SOM HINDRER ØDELAGT FØR

TopLac® Sau Fiber løyser utfordringa!

Supert til lamminga!

Mange har prøvd dette kraftfôret våren 2021 og 2022, og tilbakemeldingane er svært gode.

Det høge fiberinnhaldet kvesser appetitten på både kraftfôr og surfôr. Sauene held seg friskare, mjølkeproduksjonen er god og lammetilveksten likeeins.

TopLac Sau Fiber er spesielt effektiv om surfôret har høg kvalitet, eller tilgangen er avgrensa.

Ventar du fleire trilling - og firlingsøyer så tilrår vi den prisgunstige TopLac® Sau Fiber i lamminga.

Sikrar høg mjølkeproduksjon trass fibermangel

Skånsam for vomma trass høge kraftfôrrasjonar

Resepten er basert på 75% TopLac® Sau og 25% Roetopp

Svært god smaklegheit

TopLac® Sau Fiber – den perfekte løysinga ved store lammekull og ekstra godt surfôr.

Produksjonsstart: 15. februar

GODT GJORT ER BETRE ENN GODT SAGT

FISKÅ MØLLE ROGALAND Tlf. 51 74 33 00

FISKÅ MØLLE ETNE

Tlf. 53 77 13 77

Fiskå Mølle
www.fiska.no

Jan Halvard Aase leverer imponerende resultater med sin Holstein-besetning.

JAN HALVARD FIKK EN KRONE EKSTRA PER MELKELITER I FJØR:

FÔRING FOR HØYERE FETTPROSENT

Melkebonde Jan Halvard Aase i Egersund kan skilte med en gjennomsnittlig fettprosent på 4,9 i 2022. Han er en av flere Fiskå-kunder med betydelig økning i tørrstoffinnhold i melka. Det lønner seg!

 Maren Nordbø

Snøen ligger som et melisdryss over tunet på Åse i Egersund. Det er 17 år siden Fiskå Fôrum sist besøkte melkebonde Jan Halvard Aase. Den gang var fjøset fra 1972 oppgradert til folkefjøs med ny løsdriftsavdeling. I dag er 59-åringen fortsatt like fornøyd med opplegget.

Han viser vei ned i sin tandem melkestall fra Delaval. Stallen gir rom for å melke seks kyr om gangen. Her har bonden god kontakt med dyra. Han kjenner hver ku i besetningen. Jan Halvard melker gladelig en time morgen og kveld, og drømmer ikke om melkerobot.

– Dette fungerer optimalt. Jeg ville ikke valgt robot om jeg fikk muligheten. Jeg foretrekker mer plass rundt melkestallen fremfor en

motorvei ved forbrettet. Jeg synes ikke en traktor har noe å gjøre inne i fjøset, sier bonden, som produserer 340.000 liter melk med to innleide kvoter.

ET FETT ÅR

Årets første måned viser en gjennomsnittlig fettprosent på hele 5,1 på Åse. Fjoråret ga mersmak – med et gjennomsnittlig fettinnhold på 4,9 prosent, protein på 3,6 prosent og urea på 5,6. Fettbetaling i norsk melk har økt jevnt siden 2018. I fjor fikk bøndene betalt ni øre ekstra per tidels prosent og liter. Fett- og proteintillegget ga derfor Egersund-bonden en hel krone ekstra per liter levert melk i fjor. Han er en av flere Fiskå-kunder som melder om stabilt høyt tørrstoffinnhold i produksjonen.

– Våre rådgivere får stadig tilbakemeldinger fra nye og eksisterende kunder som opplever høyt tørrstoffinnhold i melka. Vi ser at vårt kraftfôr-sortiment kombinerer godt med bøndenes grovfôr, og resulterer i høyt nivå tørrstoff. Her er det utrolig mye å hente på ekstra tillegg, sier Leif Malvin Eggebø, rådgiver drøv i Fiskå Mølle.

– 2022 var et godt år. I økonomisk krevende tider gjelder det å hente marginer der en kan, sier Aase.

Buskapen består i hovedsak av hollandsk CRV Holstein, en rase kjent for å produsere melk med en fettprosent på rundt fire. Men bonden i Egersund gjør ryktene til skamme. Han

leverer ikke bare høyt på tørrstoff, Jan Halvard leverte i tillegg 10.000 liter melk per ku i 2022.

– Mange melkeprodusenter går over til Jersey-kyr som er kjent for å produsere melk med mye fett, men med lavere ytelse. Jan Halvard klarer derimot å oppnå både høy ytelse og høyt tørrstoffinnhold i sin Holstein-besetning. Det er sterkt levert, sier Eggebø.

Tidligere år lå Aase på ytelsesstoppen i Husdyrkontrollen, men opplever for store avvik i registreringen.

– Jeg forholder meg til meieriets prøver og har sluttet å ta melkeprøver i Husdyrkontrollen. Det blir dessverre for lite representativt, sier bonden.

FÔRING FOR HØY FETTPROSENT

De gode resultatene bygger på godt fôringsregime, en kurase med god melkeevne, god høstelinje med grovfôr av høy kvalitet, bra vommiljø og høy produksjon i besetningen. Aase gir TopLac Nøytral som har fått innblandet 20 prosent Roetopp i bulkbilen før levering, et fiberrikt kraftfôr basert på roesnitter (betepulp). Fôret gir bedre forhold i vomma.

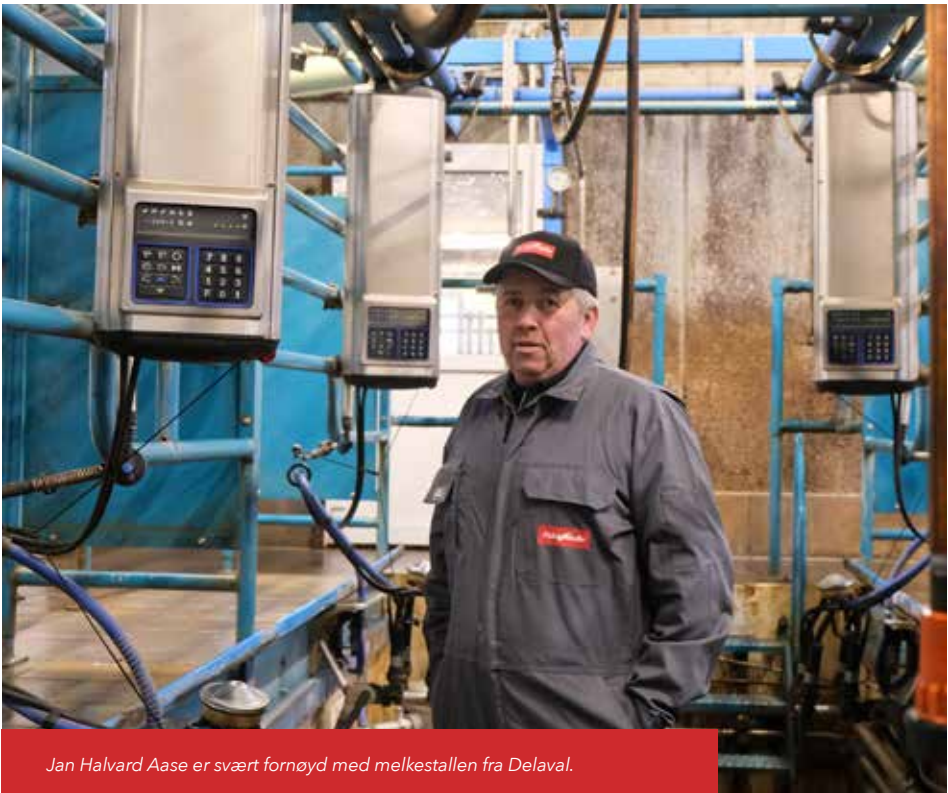
– Jeg merker stor forskjell på tørrstoff etter at jeg startet å gi Roetopp for et års tid siden. Tidligere lå fettinnholdet på 4,1–4,2 prosent, og økte markant etter at jeg startet med fibertilskudd. Det smaker nok godt også, de vil alltid ha mer, sier han og ler.

– Kua produserer på topp når magen er god. Selv om anbefalingene er noe lavere, er et ureanivå på 5-6 perfekt hos meg. Da har de gode mager og du får kalv i kua, legger han til.

Melkekyrne får 8-12 kg kraftfôr per dag, alt etter hvor i laktasjonen de befinner seg. Fjøset er utstyrt med tre kraftfôrstasjoner. En brikke med fotoceller rundt halsen styrer tilgangen til melkestall og kraftfôrstasjoner.

– Kraftfôr-serveringen fordeles på døgnet 24 timer. Mengden kraftfôr varierer alt etter hvor mye de har spist tidligere, men de får maks 1 kilo om gangen, sier bonden. Han kjører inn grovfôr fra bånd fem-seks ganger om dagen, og erfarer at appetitten vekkes når fôret er ferskt.

Jan Halvard Aase er svært fornøyd med melkestallen fra Delaval.

– Med små og tette rasjoner får de i seg mer grovfôr totalt. Jeg kjører en bevisst strategi hvor det beste fôret går til de som trenger det mest. Fôringen går av seg selv, men jeg er alltid til stede for å ha oversikten, sier Aase.

Bonden drifter rundt 300 mål dyrka mark, fordelt på tre områder. Han mikser første- og andreslått, men blander aldri fôr fra de ulike kjelvene.

– Jeg legger vekt på stabil grovfôr-fôring og blander ikke gras med ulik struktur. Graset slås en uke senere enn normalt for å få mer struktur og fiber. Jeg sår vanlig silofrøblanding med 10% raigras og fornyer hvert femte-sjette år, forteller han.

GÅRDEN TIL SALGS

Bonden viser frem sin egen patent for oppheng av spyleslangen. Han fukter melkestallen før melking og spylar ned når siste dråpe er på tanken. Når melkinga er unnagjort, går kyrne videre til fôrbrettet. Alt går i faste rutiner på Åse.

– Det er kjekt når alt går godt. Det er god helse i besetningen og god økonomi på toppen. Jeg har vært med i det meste av landbrukslag- og foreninger, men nå trapper jeg ned, sier 59-åringen.

Han kan se tilbake på en lang karriere i fjøset. Som 16-åring begynte han som avløser, og har vært med i drifta på gården siden melkefjøset sto ferdig i 1972. Han tok selv over etter foreldrene i 2000. Nå går hans fartstid mot slutten, og

gården er for salg på åpent marked. Bonden vil ha mer tid til å gjøre andre ting. Som å lede den skandinaviske supporterklubben til et av Englands noe mindre kjente fotballag, Luton.

– Jeg vil reise mer. Men jeg har god tid, og ser for meg å selge innen fem år. Her kan en gå rett inn i produksjonen, sier den dyktige melkebonden.

FLERE TILTAK GIR ØKT FETTPROSENT I MELKA

🔴 Kjell-Rune Vik, produksjef drøvtyggerfôr

Fiskå Mølle har gjort mange justeringer i reseptene for å komme dit vi er i dag. Det gleder oss derfor veldig å se at mange kunder melder om høy fett- og proteinprosent i melka, og får klart bedre melkepris enn før.

En helt ny, unik og mer effektiv vombuffer gir en kjemisk høyere pH i vomsaften enn tidligere. Dette er en produktforbedring (TopLac®, Melketopp™ og Kraftfull™) som kundene nok merker, spesielt når kraftfôrrasjonene er høye. En mer stabil vom-pH gir høyere grovfôropptak i topplaktasjonen og øker drøvtyggingen. Mer tygging av graset øker mengden eddiksyre i vomma, som igjen brukes i melkefettsyntesen

i juret. Endringen gir også rom for å øke kraftfôrmengdene til de som melker mest.

I flere av de viktigste kraftfôrsortene har vi også fått endret fiberkvalitet og -innhold basert på innslag av nye fiberrike råvarer. Fettsyreprofilen i kraftfôret er også forbedret. Vi har redusert andelen umettede fettsyrer og økt andelen mettede. Umettet fett reduserer fettinnholdet i melka.

I tillegg har vi lansert et nytt og bedre sortiment av grynet kraftfôr til bønder med fullfôr, der hensikten er mindre sortering på fôrbrettet når kraftfôr blandes med surfôr. En oppnår dermed en mer stabil fôring til alle dyra i besetningen. Dette bidrar positivt på fett- og proteinprosent i melka, men også på melkeytelsen.

God pellets-kvalitet i kraftfôrautomatene og på fôrbrettet betyr også mye for hvor godt dyra tar kraftfôret, og påvirker melkeproduksjonen direkte. Fiskå Mølle jobber helhetlig og systematisk for å levere stabilt god pellets. Dette inkluderer fokus på råvarenes funksjonelle egenskaper og en skreddersydd produksjonsprosess. Hver dag jobber vi for å levere et produkt som tilfredsstiller kundens forventning til pellets-kvalitet, uten at det går på bekostning av næringsinnhold og en konkurransedyktig pris.

Sist, men ikke minst, betyr bondens surfôr-kvalitet mye for fettprosent i melka. Høy fordøyelighet, god struktur, god gjæringskvalitet og et management som sikrer kua et høyt surfôropptak, gir de klart beste resultatene.

Teig Madsen i Harstad har kjørt produksjonsløpet til 86 uker med gode resultater. Foto: Sigurd Madsen

UTHOLDENDE HØNS = Lønnsom og bærekraftig eggproduksjon

Eldre verpehøns sparer både bonden og miljøet. Teig Madsen i Harstad kjører innsett til 86 uker – og det synes godt på bunnlinja.

 Maren Nordbø

Det er langt mellom eggprodusentene i Troms og Finnmark, men på Oldra gård utenfor Harstad forsyner Teig Madsen nordlendinger med egg fra 7.500 frittgående verpehøns. Han bygget nytt hønsehus med miljøinnredning i 2008, og bygget om til frittgående produksjon ti år senere. Bonden gikk over til hybriden Dekalb ved forrige innsett, og forlenget samtidig produksjonssyklusen fra 78 til 86 uker.

– Både verpeprosent, klink og dødelighet var veldig bra. Eggvekten var noe lavere enn før, men der gjør vi justeringer nå. Vi vil holde eggvekta på et moderat nivå for å sikre god skallkvalitet og lite utsortering. Basert på gode erfaringer fra forrige runde, kjører vi samme oppskrift dette innsettet, forteller bonden.

Den nye flokken er 24 uker og godt i gang med verpinga. Både føropptak og eggvektutvikling ser lovende ut. Madsen er på fra dag én og bruker mye tid i hønsehuset. Han forbereder høna godt til verpeprosessen. Bonden går to daglige runder i hønsehuset, måler lys,

observerer forforbruk i oppverpingen og justerer mengden etter behov.

– Vi ser på utvikling og gjør justeringer for å stimulere til økt føropptak. Jeg er i tett dialog med rådgiver Arnulf Fjermedal i Fiskå. Det første innsettet hadde vi ukentlige samtaler, forteller Madsen.

Innsatsen betaler seg. De åtte ekstra produksjonsukene merkes på bunnlinja.

– Forlenget levealder gir oss rundt 150.000 kroner ekstra i dekningsbidrag. Det forutsetter at vi er veldig på i oppverpingsfasen, understreker Madsen.

HØNER I GOD KONDISJON

Det har skjedd mye i norsk eggproduksjon de siste 25 årene. Før gikk verpeprosenten drastisk ned tidlig i produksjonsløpet og hønene ble slaktet ved 76 ukers alder. I dag er standard levetid 78 uker i Norge. Systematisk avl- og føringsutvikling har de siste årene gitt holdbare hybrider som verper 90 prosent helt til utslakt. Fiskå Mølle har de siste årene gjort forsøk med lenger produksjonssyklus på verpehøns for å utnytte hønas produksjonsevne.

– Vi ser en internasjonal trend med større ressursutnyttelse i eggproduksjonen. Dekalb har uttrykt et mål om 100 ukers levetid. Vi jobber gradvis mot et produksjonsløp på 85-90 uker her til lands, sier utviklingssjef kraftfôr i Fiskå Mølle, Harald Hetland. Han legger til:

– Miljøavtrykket blir betydelig redusert når vi trenger færre unghøner i oppdrett. Økt levealder skal ikke gå på akkord med dyrevelferd, og dyrene må produsere så høyt at vi kan forsvare det. Da vil lenger levetid gi både bedre totaløkonomi og redusert klimaavtrykk.

MODERAT EGGVEKT OG HØY EGGMASSE

Nøkkelen til utholdende høner er moderat eggvekt. Målet er å få høna raskt opp i eggvektutvikling, og deretter stabilisere eggvekta på rundt 63 gram.

– Høy eggvekt henger ofte sammen med redusert verpeprosent. Med moderat eggvekt er det lettere å oppnå høy verpeprosent, høy eggmasse og flest mulig egg i klasse A. Forsøk har vist at hønene verper 90 prosent helt frem til uke 85, sier Hetland.

Bevisst føringsstrategi ligger til grunn for lengre produksjonsløp.

– Du trenger ikke spesialfôr, men riktig strategi i eksisterende faser. Føring for moderat eggvekt åpner også for større bruk av rimeligere kraftfôrslag gjennom produksjonen, sier utviklingssjefen.

I Voster i Strand kommune kjører rådgiver Stig Lasse Voster føringsforsøk for Fiskå Mølle. Stig Lasse er for tiden i permisjon for å bygge nytt kombinert kjøtt- og melkekufjøs, men styrer fortsatt eggproduksjonen med stødig hånd. Forrige innsett gikk produksjonen til 90 uker, nå skal flokken leve til uke 85.

– Vi kjører bevisst svakere føring helt fra start og gir det rimeligere kraftfôret Toppverper 2 over en lengre periode. Hønene er mer utholdende og verper godt over lang tid, forteller Voster.

Strategien gir noe lavere eggvekt, men høyere eggmasse totalt. Stig Lasse kan vise til høy A-eggprosent og dødelighet under to prosent.

– Med dagens priser koster et innsett nær en halv million kroner. Da er det mye å spare på å utnytte levetiden lengre, sier Voster.

RIKTIG RÅDGIVING GIR RESULTATER

– Jeg er veldig trygg på rådgivingen jeg får fra Fiskå Mølle. Oppfølgingen har vært uten sidestykke. Det var ganske et stort skifte for meg å få Arnulf Fjermedal som rådgiver, sier Teig Madsen.

Han gikk over til Fiskå Mølle i 2020, og har jobbet tett med Fjermedal for å bedre resultatene i eggproduksjonen.

– Jeg byttet kraftfôrleverandør fordi jeg kjente et behov for tettere oppfølging. Det er noe nytt å lære uansett hvor lenge en har holdt på. Arnulf og jeg har et gjensidig tillitsforhold med åpenhet begge veier. Det tror jeg er en viktig suksessfaktor, sier Madsen.

– Jeg var litt bekymret for om produksjonen ville holde helt til uke 86, men Arnulf hadde ingen bekymringer, ler han og utdyper:

– Jeg har fått levert gode unghøner, håndterer management og tar førskifte i samarbeid med Arnulf. Derfor følte jeg meg trygg på å prøve et 86-ukers løp. Det kan alltid skje uforutsette ting underveis, slik er det i denne bransjen, sier Madsen.

– De aller fleste produsenter vil kunne kjøre et 85 ukers løp så lenge flokken er i god kondisjon, mener utviklingssjef Harald Hetland.

– Det er mye å spare på å gi høna ekstra leveuker, sier Stig Lasse Voster.

Monica og Odd Einar Lundervold og barna Mathias, Kaia og William flytter inn i fjøset i lamminga.

Tørt og godt i kopplamblingen.

RUTINERT LAGARBEID I LAMMINGA

Vårens vidunder er nøye planlagt hos Monica og Odd Einar Lundervold i Sandnes. Familien på fem flytter inn i sauefjøset, og sørger for trivsel for små og store.

Maren Nordbø

6. mai 2022 er lamminga helt i innspurten. William (12), Mathias (11) og Kaia (7) viser ivrig vei inn i kopplamblingen. Favorittlammet er kledd i rosa strikkegenser.

– En koseklump, slår Mathias fast.

Både to- og firbeinte trives i det nye sauehuset. Her er kaffe og rester av påskesnop, køyesenger og kjøkkenkrok. Fjøsloftet er familiens andre hjem i lamminga. De våker over saueflokken fra sofaen, og ser fort om det er tegn til fødsel i lammebingene. I årets hektiske høydepunkt gjelder det å være til stede – døgnet rundt. Med permisjon fra jobb blir alle timer investert i fødsel og lammestell.

– Lamminga betyr full drift hele døgnet. Derfor var dette løftet viktig for oss under planleggingen av nytt sauefjøs. Vi ville ha rom for familielivet, og har god plass til både unger og hund. Det er rolig og harmonisk her. Vi stresser ikke, sier Monica Lundervold.

OVERSIKT OG RUTINER

Lam nummer 278 melder sin ankomst i lammebinge 15. Monica henter fødetralla

utstyrt med engangshansker, glidemiddel og jodspray. Hun er fødselshjelper mens ektemannen støtter søya. Sesongens siste lamming går rolig og rutinert for seg – uten en lyd. Søya slikker lammet, som blir lagt på tørr spon i en tett kasse under varmelampen. For å sikre nok råmelktilførsel fra første stund, melker Monica et par desiliter råmelk og gir på flaske med det samme. Søye og lam knytter bånd i lammebingen i to døgn før de flytter inn i fellesbinge med lammegjømme.

– Det er viktig å gi nok råmelk helt fra start slik at lammet får viktige antistoffer og nok energi til å holde varmen. Vi fryser ned råmelk fra søyer som melker godt, og sper eventuelt på med litt råmelk fra ku om det trengs, sier Monica, som desinfiserer alle navler og ører før øremerking. Godt renhold er avgjørende for å hindre sykdom og trøbbel i besetningen.

Med tjue års fartstid i helsevesenet er begge rutinert i beredskap og rapportskriving. Erfaringen kommer godt med i fjøset. Ekteparet Lundervold er rå på rutiner, logistikk og dokumentasjon. De registrerer lamminger i Sauekontrollen, men Monica fører i tillegg

daglig journal i egen bok, med vekt og detaljer systematisert etter fargekoder. Hver lammebinge har laminert plakat merket med dyrenummer, antall forventa lam, fødselsvekt, antall føringer og eventuelle merknader.

– Vi har et godt dyreblick og ser når noe er unormalt. Det er viktig å bruke tid i huset. Når vi har valgt å satse på sau, må vi også investere tida vår i sauehuset, sier Monica.

Hun er tredje generasjon på gården som ligger i en grønn lunge like utenfor sentrum av landets sjuende største by. Nye boligfelt kryper stadig nærmere. Sauehuset er plassert et steinkast fra gamle Høyland prestegård, hvor NMBUs seksjon for småfeforskning og husdyrhelse i Sandnes holder hus. Monica og Odd Einar tok over gården etter hennes foreldre i 2012. Det nye fjøset på 420 kvadratmeter sto klart i korona-året 2020, og huser rundt 150 vinterføra sauer av rasen NKS, med innslag av svartfjes og gammelnorsk spel. Onsdag 8. mars inviterer ekteparet til forsinket åpning av nybygget, med kombinert omvisning og medlemsmøte i Sandnes Sau og Geit, hvor Odd Einar er leder.

– Derfor må vi være ekstra tidlig ute med forberedelsene i år. Men det blir veldig kjekt, og vi gleder oss, sier han.

KONTROLL PÅ KOPPLAM

Fostertellinga i januar legger føringer for sesongforbredelsen. Kommende lamming venter ekteparet 310 lam, hvorav 50-60 kopplam. Tomme dyr er alt slakta ut. Snittet er 2,2 lam per sau. For å unngå jurbetennelse, går ingen sauer med flere enn to lam. Trillinger og firlinger blir fosterlam eller kopplam.

Lundervold følger stort sett forårets oppskrift i kopplamoppdrettet, med fokus på trivsel og tilvekst. Melkeautomaten blander lunken Denkamilk Lammedrikk. Bonden har god erfaring med melkeerstatningen.

– Denkamilk virker veldig godt. Vi har ikke opplevd diaré på et eneste lam. De får også litt Biola i overgangen. Det er godt for magen, sier han.

Odd Einar hjelper de første lamma med å ta tutten, men kopplamma lærer fort av hverandre.

Sauehuset fra 2020 har rom for hele familien.

– Basert på fjorårets erfaring vil vi skille kopplamma i to aldersgrupper denne sesongen. I fjor ble det litt kamp om tuttene mot slutten, derfor vil vi tilpasse oss nå, forteller han.

FØRING FOR GODT HOLD

– Vi fører manuelt. Da bruker vi også tid med dyra og lærer dem å kjenne, sier Odd Einar.

Målet er søyer i godt hold som er forberedt til lamminga. Påsettlam får et halvt kilo kraftfôr fra innsett. Alle har fri tilgang til grovfôr og mineralbøtter i januar og halve februar. Bonden starter oppføring på kraftfôr etter klipping i midten av februar. Lundervold fører etter antall foster. Tvillinger får ca. 700 gram ved lammingsstart og trillinger opp mot 1000 gram. Han serverer Sau Lam Appetitt og Sauefôr Drektig i drektigheten, og TopLac Sau Fiber i lamminga.

– Det er nesten for godt. Det er ikke en sau som ikke vil ha kraftfôr. I fjor var påsettlamma godt over middels i hold, sier Odd Einar og smiler.

Ekteparet var blant de første som prøvde TopLac Sau Fiber i lamminga, et fiberrikt kraftfôr som er skånsomt for vomma til tross for høye rasjoner.

– Gardene er tørre og rene. Vi har gitt TopLac Fiber et par år nå, og ser at appetitten er veldig god, sier bonden.

FEM TUSEN ULLDOTTER I SIRDALSHEIENE

– Vår hovedutfordring er mangel på vårbeiteareal, sier Odd Einar, som drifter 90 mål dyrka mark. Han både kjøper og produserer grovfôr, og har de siste årene sådd strandsvingel med god avlingsmengde.

– Lamminga er hektisk, men den ordentlige jobben begynner på vårbeite. Der er lamma utsatt for koksidiar og mark. Du har ikke samme oversikten som du har inne i fjøset, sier han.

I juni venter beiteslipp i Sirdalsheiene. Sankinga på høsten er et høydepunkt for hele familien. Odd Einar går med et lag på 15 mann fra Jæren smalahag fra torsdag til søndag, og kløkker 50.000 skritt om dagen. Familien tar imot dem ved skillegardene.

– Det er litt av et syn når saueflokken bikker over skrenten. Et teppe av fem tusen sauer velter ned fjellsiden. Det er stort, sier Monica Lundervold. ☺

Vekta føres inn i Monicas daglige journal.

TA DEL I SUKSESSEN:

DENKAMILK LAMMEDRIKK

Om du ønsker maksimal tilvekst og problemfritt oppdrett, prøv Denkamilk Lammedrikk.

Tilbakemeldingane er eintydige:

- God tilvekst hos både lam og kje
- Minimalt med diaré
- Fungerer godt i alle fôringsopplegg

Produktet er som før laga med høg andel norske mjølkeråvarer.

FISKÅ MØLLE
ROGALAND
Tlf. 51 74 33 00

FISKÅ MØLLE
ETNE
Tlf. 53 77 13 77

FISKÅ MØLLE
TRØNDELAG
Tlf. 73 85 90 60

Fiskå Mølle
www.fiska.no

Ingvild Hjulstad Hansen, elev i Vg2
kjøretøy, jobber i grisehuset på Tomb vgs.

Arne Juvkam er driftansvarlig i grisehuset på Tomb vgs.

  Ingjerd Grimstad Bandak, Tomb vgs

I et splitter nytt SPF-grisehus på Tomb videregående skole i Østfold skal landbrukselevene være med på å videreutvikle norsk svineproduksjon. Nå starter Fiskå Mølle fôringsforsøk på slaktegris ved skolen.

FÔRING FOR FREMTIDENS GRISEHOLD

– Dette er et langsiktig prosjekt som vil øke faglig kompetanse, være bra for produksjonen, og ikke minst lærerikt og spennende for elevene som skal bli dyktige bønder og ambassadører for trygg og god matproduksjon, sier plassjef Knut Huseby ved Tomb vgs.

Tomb klippet snora for det nye grisehuset på 1840 kvadratmeter 1. april i fjor, og hadde første grising måneden etter. Skolen er en av landets største innen yrkesutdanning i landbruk, og både gris, storfe og sau er viktige deler av undervisningen. Fiskå Mølle har vært involvert fra planlegging til ferdig grisehus, og produksjef svin i Fiskå Mølle, Armando Oropeza, er klar for å starte fôringsforsøk på slaktegris i det moderne grisehuset.

– Med kombinert SPF-produksjon kan vi kjøre kontinuerlig forsøk fra fødsel til slakt, som gir

oss reell datainformasjon i forskjellige faser i produksjonen, sier produksjefen.

Fiskå Mølle har lenge vært på jakt etter et sted å kjøre kontrollerte forsøk på grisefôr – med to hovedmål: Finne sammensetning av kraftfôr som gir maksimal tilvekst, og utvikle fôr med norske råvarer som sikrer bærekraft og gir en tryggere beredskap ved globale kriser. Etter et snaut års drift er produksjonen stabilisert i det nye grisehuset.

– Produksjonen måtte stabilisere seg i det nye fjøset før vi kunne forvente pålitelige resultater fra forsøk, men nå er tiden inne. Vi har planer om flere konkrete forsøk blant dyr i alle aldre. Vi jobber med produkter som kan hjelpe med infeksjøs og ikke-infeksjøs utfordringer i grisehuset, og med kraftfôr-sammensetninger

som kan øke effektiviteten i svineproduksjonen, sier Oropeza.

KRAFTFÔR TILPASSET NYE KRYSNINGER

Norske griser vokser raskt – mye raskere enn sine artsfrender lenger sør i Europa. Den norske slaktegrisen kan gjerne ha en tilvekst på 1300 gram per dag mellom 30 og 120 kg levendevekt, mens snittet lenger sør er mellom 900-1000 gram. Dette henger sammen med både genetikk og fôring. I tillegg har vi i Norge også svært friske griser.

Oropeza forteller at grisene vokser ca. 130 gram mer per dag nå enn de gjorde for 14 år siden. I perioden har man jobbet mye med avl på grisene, og siden 2014 har TN70-purka vært vanlig i Norge. Slaktegriser er en kryssning av Landsvin fra Norge, Yorkshire fra Nederland

Armando Oropeza, produksjef svin i Fiskå Mølle.

Rebekka Helgesen, optimerer i Fiskå Mølle.

Knut Øystein Berg, rådgiver svin i Fiskå Mølle.

FAKTA

Produksjonsgrunnlaget er syv ukers puljedrift med 3 x 16 purker. Det nye bygget har to fødeavdelinger med 16 fødebinger i hver. I tillegg er det 46 slaktegris-binger, sykebinger og 38 purkeplasser, pluss râne- og rekrutt/sykebinger. Det er også avdelinger for inn- og utslusing, vaskerom, dusjer og kontor. 25. april 2022 flyttet de første grisene inn, og 10. mai startet grisingen.

VARMEKILDER

Huset varmes opp med grisegjødsel. Det er lagt ned kollektører i gjødselrennene som bidrar med varme til varmepumpen. Sammen med to borehull gir dette varme til huset.

og Duroc fra USA. Nye kryssninger og raser gir nytt genmateriale og behov for å skreddersy kraftfôr som gir optimal føreffektivitet.

Nøyaktighva som er i de ulike kraftfôrvariantene som testes ut, vil ikke forskerne ut med ennå, men kan fortelle at de jobber kontinuerlig med å finne gode norske erstatninger for importert soya. Bærekraft, beredskap samt helsa til smågrisen taler også for nye varianter fôr med kun norske råvarer.

– Soya er langreist og lite bærekraftig, og kan i tillegg ha uheldige helseeffekter for smågrisen, sier Oropeza.

FORSØK PÅ SPISEMÅTER

Forsøkene på Tomb går ikke bare på sammensetning i fôret, men også på spisemåter – som for eksempel hva som fungerer best under føringen, automat eller et langt trau. Elevene skal få være med på å veie og monitorere forsøkene, og de vil lære om hvordan forsøk

drives. Målet er at elevene skal få erfaring og kunnskap innen forskning som de kan overføre til andre områder senere, eller ta med seg i egen svineproduksjon.

– At det vil bli utviklet ny kunnskap på Tomb, som vil være til stor nytte for svineproduksjonen i hele landet, er en fjær i hatten for en naturbruksskole, sier plassjef Huseby.

TETT OPPFØLGING

Knut Øystein Berg, rådgiver svin i Fiskå Mølle på Østlandet, skal følge forsøket tett i samarbeid med Arne Juvkam, som er ansvarlig i grisehuset på Tomb.

– I dag er det under 1000 purkeprodusenter i Norge, og det er viktig å bidra til at produksjonen blir så effektiv som mulig. Selvsagt i kombinasjon med friske og glade griser, påpeker Berg.

Andreas Stensrød (t.v.) har lært mye i det nye SPF-grisehuset på Tomb.

ANDREAS STENRØD:

ODELSGUTT OG AGRONOMELEV

– Svinenæringen trenger stadig forskning på fôr, dyrevelferd og dyrehelse for at vi skal kunne drive lønnsom svineproduksjon framover, sier Andreas Stenrød, agronomelev ved Tomb videregående skole og odelsgutt på Nordre Skjælin gård i Borge, Fredrikstad.

Ingjerd Grimstad Bandak, Tomb vgs

Hjemgården består av to fjøs og er satellitt i en purkering. Gården leier drektige purker som føder hos dem, og når smågrisen er 30 – 35 kg, selges de til slaktegrisprodusenter. Purkene bor på Skjælin gård i 8 uker – tre uker før og fem uker etter fødsel. Når eieren henter purkene, leverer han 40 nye drektige purker. På gården fødes det ca. 3500 smågris i året.

– Med et så stort antall kan man ikke behandle hver enkelt som om det var ens eget kjæledyr, men vi har fokus på at dyra skal ha det best mulig hver dag, sier Stenrød.

PRAKSIS PÅ TOMB

Stenrød har åpenbart med seg mye kunnskap og erfaring innen svineproduksjon hjemmefra. Likevel har han også lært mye i det nye SPF-grisehuset på Tomb.

– Det har vært interessant å få et innblikk i hva SPF har å si med tanke på smitte og tilvekst. Tilveksten her på Tomb har vært imponerende, og dette er jo selvsagt noe som vil gi god økonomi, sier han.

I tillegg påpeker han at det har vært interessant med praksis i et grisehus med hele bredden av svinenæringa i ett og samme fjøs: både purker, smågris og slaktegris. På Tomb har han lært mer, særlig om purker, og det å se etter brunst.

– Resultatene av forsøkene som starter nå blir også interessante for næringen – de kan man overføre til alle svinefjøs, ikke bare SPF-fjøs. Man må stadig utvikle kunnskap om hvilket fôr som gir optimal tilvekst og helsegevinst, samt hvilken fødingsstrategi som virker best. Er det best med faste tider, eller at grisene har fri tilgang på kraftfôr? Hvordan påvirkes grisenes adferd av ulike fødingsstrategier, og hva er lønnsomt?

FRAMTID I SVINENÆRINGA?

Med tanke på kostnadene ved å legge om til SPF-fjøs, ser ikke Stenrød for seg at fjøset hjemme blir gjort om til SPF med det første. Men etter praksis i det nye grisehuset på Tomb, har han fått innblikk i hva dette dreier seg om, og han har fått bredere erfaring med kombinert produksjon. På spørsmål om hva som er viktig

for næringa framover, sier han at fortsatt forskning er viktig for å kunne drive lønnsomt uten å gå på kompromiss med dyrehelse og dyrevelferd.

– Vi vet alle at kostnadene på for eksempel strøm og kraftfôr går oppover. I de beste periodene på 80-tallet fikk man like godt betalt for svinekjøttet som det man kan få i dag. Veksten var riktignok ikke like god som i dag, men lønnsomheten var større.

Den fremtidige svinebonden forteller videre at det oppleves belastende for næringen at det har vært fokus i media på alle avvik som finnes i næringa, og at svinebønder kanskje blir litt «uglesett» etter disse. Han påpeker at media ikke alltid sier så mye om hva disse avvikene går på – noen av dem går på logistikk og orden i fjøset, og har ikke direkte noe med dyrevelferd å gjøre mens andre avvik er mer alvorlige og direkte knyttet til grisens velferd. Disse skal man skal selvsagt ta på alvor og gjøre noe med! Andreas Stenrød har i alle fall selv stort fokus på grisens helse og trivsel, det er helt sikkert!

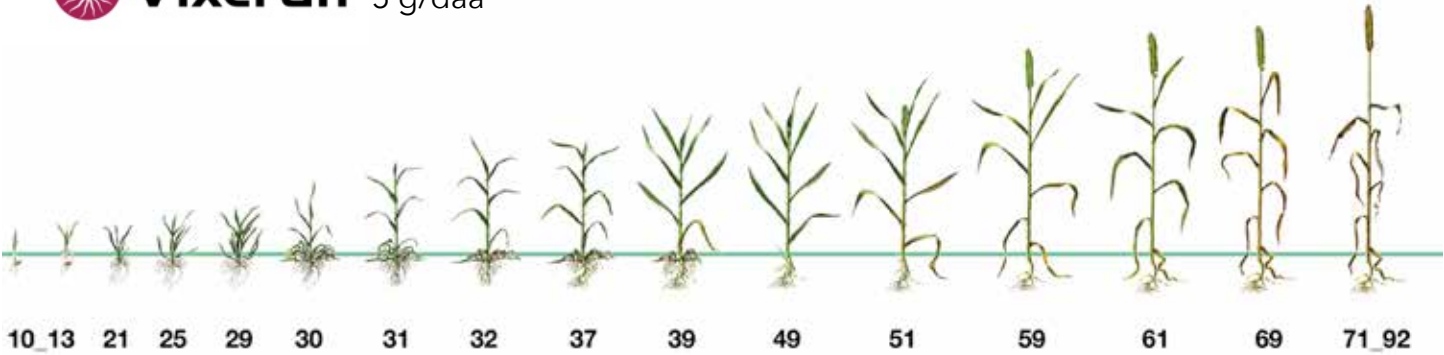
NITROGEN FRA LUFTA

Vixeran fanger nitrogen fra lufta og gjør det tilgjengelig for plantene.

 Ragnhild Nærstad, Markedsansvarlig for Syngenta i Norge Shutterstock.com

Lufta er den største nitrogenkilden vi har, den inneholder 78% nitrogen. Men plantene klarer ikke å ta opp fritt nitrogen direkte fra nitrogengassen i lufta. Plantene kan bare ta opp bundet nitrogen i form av nitrat, ammonium, urea eller i organiske forbindelser.

Nitrogen er det næringsstoffet som har størst utslag på tilveksten i plantene. Så nitrogengjødsling har avgjørende betydning for økte avlinger og kvalitet i landbruksvekster. Men det er ikke uten ulemper, prosessen med å binde nitrogen er svært energikrevende. Tenk om vi hadde en enkel og miljøvennlig metode for å fiksere fritt tilgjengelig nitrogen direkte fra luften?

LEVER I PLANTEN
Organismene som lever fritt inne i planter uten å forårsake sykdom kalles endofytter. Så langt man har analysert har man funnet endofytter i alle typer planter, likevel er samspillet mellom endofyttene og planten lite forstått. Endofyttene lever av organiske forbindelser fra planten, det vil si at de snylter, men noen bakteriearter er i stand til å gi noe tilbake til planten. Noen arter kan fiksere nitrogen fra luften og gi dette til planten i form av ammonium, de kalles frittlevende nitrogenfikserende endofytter.

FIKSERER NITROGEN FRA LUFTEN
Vixeran er et biologisk nitrogenfikseringsprodukt, basert på en anerkjent bakteriestamme av den frittlevende nitrogenfikserende endofyitten Azotobacter salinestris CECT 9690 som er utvalgt for sin gode evne til å kolonisere ulike planter og fiksere nitrogen i dem.

LANGLIVEDE CYSTER
De fleste bakterier er kortlivede, men Azotobacter salinestris kan lage cyster, tykkveggende endosporer som fungerer som langlivede overlevingsorgan. I Vixeran er Azotobacter salinestris i cyste-form, så derfor har produktet lang holdbarhet, så lenge det står tørt og uåpnet.

Vixeran påføres unge planter som en bladsprøyting. Fuktigheten i sprøytevæsken

aktiverer cystene til å spire slik at bakterien vokser og koloniserer planten både utenpå og inni. Azotobacter salinestris-bakterien har et vidt temperaturspenn, den er aktiv fra 4°C – 45°C, og optimal temperatur for tilvekst et 10-35°C. Ved lave temperaturer og abiotisk stress danner bakterien cyster og går i dvale for å re-aktiveres når forholdene er gode.

LETT Å BRUKE
Vixeran løses i vann og sprøytes på bladene av unge planter. Dosen er 5 g per dekar. Man kan bruke vanlig åkersprøyte og Vixeran kan tankblandes med de fleste plantevernmidler og gjødselpreparater så lenge pH i sprøytevæsken er mellom 5,5 og 9.

DET ER TRYGT
Bruk av gjødselprodukter basert på frittlevende nitrogenfikserende bakterier som Azotobacter-arter er nytt, det er derfor gjort en risikovurdering og Azotobacter-slekten står nå på EU sin positivliste. VKM (Vitenskapskomiteen for mattrygghet) har vurdert at det er trygt å bruke Azotobacter-arter i Norge både med hensyn til helse og miljø. Vixeran er registrert hos Mattilsynet (Reg. nr10661)

Erfaringer fra nordiske forsøk i korn viser at en behandling med Vixeran på unge kornplanter gir en avlingseffekt tilsvarende 3 kilo nitrogen per dekar. Foreløpige forsøk i gras ser også lovende ut. Vi har også gjort forsøk i flere

andre vekster, men her er erfaringsgrunnlaget foreløpig for lite til å komme med anbefalinger om hvor mye nitrogengjødsel man kan spare med å bruke Vixeran.

ANBEFALING I KORN

BRUKSANVISNING

- Løses i vann og sprøytes på bladene av unge planter
- Behandlingstidspunkt: BBCH 21- 31, når plantene er i god vekst (man blander Vixeran i sprøytetanken når man sprøyter mot ugras/vekstregulering)
- Dosering: 1 behandling med 5 g/daa

BRUKSANBEFALING VED DELT GJØDSLING

- Grunngjødsling skal ikke reduseres
- Overgjødsling kan reduseres med 3 kg N per dekar
- Proteingjødslingen i hvete skal ikke reduseres

Du finner alle kataloger til plantevern på www.plantevern.no

HAR DU SPØRSMÅL?

Ta kontakt med vår ansvarlige på tilskuddsfør;

Leif Malvin Eggebø
982 61 261
leif.malvin@fiska.no

ER DET EGENTLIG NØDVENDIG MED VITAMIN/MINERAL-TILSKUDD?

Ingvar Selmer-Olsen, Vilomix - ingvar@vilomix.no

I ei tid da kostnadsøkningen har vært stor er det naturlig å vurdere hvilke innsatsfaktorer en kan spare inn på. Hvis en tenker langsiktig i produksjonen, ønsker å utnytte dyras potensial til god vekst, fruktbarhet og mjølkeproduksjon og samtidig oppnå god dyrehelse og holdbare dyr, er det ikke lurt å ta bort førtilskuddet til dyr som får lite kraftfôr.

Dyr som får en betydelig andel kraftfôr i rasjonen (minst 20% av tørrstoffet) får stort sett dekt behovet for mineraler og vitaminer hvis grovfôret er næringsrikt. Dyr som i hovedsak eter grovfôr eller beite får lett mangel på flere viktige stoffer. Noen bruker mye halm som grovfôr eller bruker eget korn eller alternative førmiddel (bakerivarer, poteter, mask, etc). Da må rasjonen suppleres betydelig med vitaminer og mineraler.

FØRTILSKUDD TIL DRØVTYGGERE

Førtilskudd inneholder makromineraler som kalsium, fosfor, magnesium, natrium, klor og svovel i varierende grad avhengig av formålet. Kalium er det normalt rikelig av i grovfôret, så det tilsettes ikke. Videre er det vanligvis tilsatt følgende mikromineraler: sink, mangan, kobber, jod, kobolt og selen. Jern er det normalt rikelig av i grovfôret, så det tilsettes ikke. Husk at selen ikke skal overdrives, så

ikke kombiner flere ulike tilskudd med selen (for mye er giftig). Videre tilsettes A-vitamin, D3-vitamin, E-vitamin og noen ganger biotin. De fleste B-vitaminene produseres av vombakteriene og dekkes normalt gjennom det. For eksempel produseres det livsviktige B-12- vitaminet i vomma når det er nok kobolt i fôret. Noen ganger ønskes økt tilførsel av diverse B-vitaminer, f.eks. når vomgjæringa ikke fungerer optimalt. I tillegg tilsettes ofte

levende gjær og buffer for å unngå sur vom og bedre fordøyeligheten av fiber.

I Norge bruker vi mye pulverblandinger av mineraler og vitaminer. Disse inneholder en balanse av det meste og er optimert for å passe best mulig til ulike produksjoner og faser. For at dyra skal ta tilskuddet, er det tilsatt salt og aromastoffer. Opptaket styres mye av lysten på salt. Pulverproduktene av

Mikrofeeder til storfe og sau, kan brukes både utendørs og innendørs.

mineral/vitamin-tilskudd kan gis etter appetitt i mineralautomater, strøs på grovføret på førbrettet eller, enda bedre, blandes inn i fullføret eller grovføret. Mineraltilskudd kan også pakkes inn i pellets, men da kan det ikke gis med fri tilgang. Videre har vi vomboluser, som er en fin løsning for mikromineraler i beiteperioden. Bolus kan imidlertid ikke tilføre nok av makro-mineraler og vitaminer over tid på inneføring/vinterfôr. Vitaminer er stort sett godt dekt på godt beitegras.

GROVFØRET VARIERER MYE

Det er gjort flere undersøkelser av innholdet av mineraler i norsk gras. Hovedkonklusjonen er at variasjonen er stor og stort sett er innholdet for lavt til å dekke behovet hos dyr som skal produsere effektivt med god helse. Tore Sivertsen med flere (2014) har samlet

analyser av gras og beiteplanter fra hele landet. De fant betydelig geografisk variasjon. Noen stoffer som for eksempel jod og natrium var høyere langs kysten enn i innlandet. Viktige sporelementer som selen og kobolt varierte også mye, men ikke så systematisk mellom kyst og innland. Artikkel av Eirin Sannes Sleteng (2017) viser analysetall fra et stort antall grovfôrprøver i perioden 2013-2016. Det var svært stor variasjon i innholdet av både makromineraler og mikromineraler og det generelle var at grovføret veldig ofte ikke dekker behovet for mange viktige stoffer. Har du analyser av mineraler i grovføret, kan Vilomix lage gårdstilpassende blandinger i samarbeid med din forleverandør. Analyser av surfôr, høy og gras fra utenlandske undersøkelser (Ballet med flere, 2000) viser at også vitamininnholdet varierer betydelig.

Nivået er høyest i ferskt beitegras, mens både ensilering og tørking til høy reduserer vitamininnholdet. Surfôr er typisk dårligere enn godt høy når det gjelder D-vitamin, mens det er motsatt for A-vitamin (betakaroten). Når det gjelder E-vitamin er det generelt lavt og med svært stor variasjon. Vær og tid under fortørking har stor betydning. Halm er i praksis nesten uten vitaminer.

ULIKE FASER OG PRODUKSJONER

Mjølkekyr og okser som får mye kraftfôr trenger normalt ikke vitamin/mineral-tilskudd hvis ikke grovføret har spesielt lavt mineralinnhold eller er dårlig konserverv. Ekstra tilskudd av E-vitamin kan være nyttig hvis det er oksydasjonssmak på mjølka, men en må også undersøke andre årsaker.

Noen viktige faser og situasjoner der tilskudd er nødvendig er nevnt under.

SINKYR/GJELDKYR

I tørrperioden skal kua bygge opp nye reserver og være klar for en ny laktasjon. Omstillingen til å produsere mye mjølk er krevende, og førtilskudd kan bidra til å unngå at kua blir sjuk. Hvis en gir tilskudd som har mye svovel-salter og klor-salter og lite kalsium kan det bidra til såkalt negativ «Kation-Anion-Balanse». Det bør kombineres med grovfôr som ikke har vært gjødsla med kalium. Slikt sinku-fôr bør gis de siste 3-4 ukene før kalving. Det stimulerer kua til å frigjøre kalsium fra skjelettet og en kan unngå melkefeber etter kalving. Fra kalving skal kua ha god tilgang på kalsium, så da må en skifte tilskudd eller i hvert fall stoppe å gi sinku-tilskudd. Slik

Basisfeeder til storfe og sau på beite.

føring er i praksis ikke alltid så enkelt fordi mange fjøs ikke har en egen avdeling/binge for sinkyr.

Ellers bør sinku-tilskudd ha godt med E-vitamin og selen (gjærne organisk bundet selen) for å gi livskraftige kalver. Ekstra med vitaminet niacin i tilskuddet har vist seg å bedre råmjølkskvaliteten.

OVERGANGSFASE

Kalving er en påkjenning og en utfordring for immunforsvaret. Samtidig skal vomgjæringa fungere i en periode der kraftfôrandelen skal økes betydelig. For å unngå sur vom er det en god hjelp med buffer i føret og tilskudd av levende gjær. Det er stort behov for både mikromineraler og vitaminer i den første delen av laktasjonen. Kua mjølker da ofte mer enn energiinntaket tilsier og de tar av holdet. Holdet kan bidra med både fett og protein, men det er begrensa lager av mikromineraler og vitaminer i kroppen. Kraftføret dekker det meste, men en liten dose vitamin/mineral-tilskudd kan være riktig.

KVIGER

Kviger skal ha god tilvekst fram til inseminering og deretter moderat god tilvekst uten å bli feite. Etter inseminering kan kvigene vokse bra nok på mye godt grovfôr, men de må ha vitamin/mineral-tilskudd hvis de ikke får kraftfôr. Får kvigene halm, er behovet for vitamin/mineral-tilskudd ekstra stort.

AMMEKYR

Ammekyr kan lett bli feite etter at kalven er avvent, og det er generelt lite behov for kraftfôr hvis de får godt grovfôr. Men de må ha tilskudd av salt og vitaminer/mineraler for å sikre god fruktbarhet og livskraftige kalver. Ammekutilskuddet bør ha godt med E-vitamin og selen og høyt nivå magnesium. Nok magnesium kan bidra til å unngå lammelser og tilbakeholdt etterbyrd etter kalving. Hvis ammekyr får mye halm er behovet for tilskudd ekstra stort.

OKSER PÅ ALTERNATIVT FÔR

Okser skal vokse raskt fram til slakt så de kan gi plass til nye dyr i fjøset. God tilvekst krever nok mineraler hvis beina skal holde. Spesielt hvis en har tilgang til alternative fôrmidler og bruker lite kraftfôr, må rasjonen suppleres med komplette førtilskudd og nok kalsium. Få din fôringsrådgiver til å regne på rasjonen.

DREKTIGE SØYER

Mange gir litt ekstra godt fôr og gjerne kraftfôr om høsten for å stimulere brunsten. Etter paringa er behovet for kraftfôr lavt fram til det nærmer seg siste del av drektighetstida. I denne perioden er det viktig å supplere grovføret med vitaminer og mineraler. Det må gis komplette tilskudd, men det er spesielt viktig med E-vitamin og selen. Det bør fullføres fram til lamming når kraftfôr og etter hvert godt beitegras dekker de stofflige behovene. Kontakt Ingvar Selmer-Olsen for referanseoversikt. ☺

DER INGEN SKULLE TRO.... AT 211 MANN KUNNE BO

Øya er siste stopp på norsk jord før England. Ammeku-produsent Erik Sandmo Eriksen (27) er en av fem bønder i landets minste kommune.

Maren Nordbø

Ammeku-produsent Erik Sandmo Eriksen og rådgiver drøv i Fiskå Mølle, Ådne Haugstad.

Så snart parkeringsbremsen er på, kommer mannskapet på MS Utsira med tjukke jekkestropper. Bilen stroppes fast til gulvet foran og bak, og gir et lite farevarsel om hva vi har i vente.

– Det kan nok hoppe litt i dag ja, er beskjeden fra matrosen.

Overfarten går ut i åpent hav, 14 nautiske mil vest for Haugesund, mot landets minste kommune målt i folketall. Ferja er utstyrt med reisesykeposer i alle hjørner. Den som er sjøsterk kan nyte glimt av horisonten mellom høye bølgetopper. Men det er tryggest å gjøre som de fastboende; ta skoene av og ligge strekk ut i setene.

– Det verste med sjøsyken er at du ikke får gjort noe som helst, sier Erik Sandmo Eriksen på telefon fra taket på samfunnshuset. Selv er han godt sjøvant fisker, og har nylig signert ny kontrakt på tråler med treukers skift. Han kombinerer sjømanntilværelsen med ammeku-produksjon i havgapet. Når ferja legger til kai, sitter han altså på taket og fjerner takpanner i blesten.

Vinden røsker godt i havgapet.

Oksene har fått spiseplass mellom to ombygde tårnsiloer.

– Det er langt fra min yrkesvei, men en tømmermann trengte hjelp. Da trår vi jo til, sier bonden.

ERIK OG ELISABETH

På øyas eneste dagligvare, Jokeren, har Elisabeth Fosse både reisesykeabletter og cola i sortimentet. Hun er samboer til Erik, oppvokst i Haugesund, men fullt klar over at hun måtte bli øyboer skulle det bli de to. Nå har hun hatt adresse på Utsira i et snaut tiår. – Jeg hadde ikke valg, men trives veldig godt her, sier Elisabeth og ler.

Fastlandet lokker mange av øyboerne, men Erik Sandmo Eriksen er sirabu på sin hals. Ukrainske flyktninger har bidratt til at folketallet på Utsira – eller Sira som de sier – igjen har bikket 200. Ved slutten av andre verdenskrig var folketallet på sitt høyeste med 433 innbyggere, men har siden dalt år for år. Nå er det vekst på øya i vest.

– Jeg har bodd her hele livet og skal være her livet ut, slår Erik fast. Han skjenker kaffe i samboerens fargerike Mummi-kopper, lånt på nåde i fjøskontoret.

Øylivet har sine fordeler. Her er det ingen fartskontroller. Alle har fri tilgang til svømmehallen, treningssenter og idrettshall. De kjører kino en gang i måneden og har investert i skole til 30 millioner kroner med 30 elever. De fleste fjøs på øya er bygget på dugnad. I dag teller øya fem bønder, med sau- og kjøttproduksjon.

– Hvis noen trenger hjelp, samler vi fort en gjeng. Her har vi bare dugnadsfjøs. Har det vært en tvist eller noe uforlik, stopper ikke det oss fra å hjelpe om taket på låven er i ferd med å følge vinden over til Karmøy. Den felles drivkraften her ute er ganske unik, sier bonden.

KJØPTE GÅRD SOM 17-ÅRING

Kommunen måler seks kvadratkilometer og har form som en sommerfugl. Veien går fra Nord-

til Sørvågen og deler øya i to. Utsira byr på vill, vakker vestlandsnatur, med vindblåste koller i åpent kulturlandskap, omkranset av himmel og hav. For 12 år siden var kystlandskapet i ferd med å gro igjen. Sauelaget satte ut 300 vinterföra villsau for å holde det verna landskapet i hevd. Erik kjøpte seg inn i sauelaget som 16-åring, og kjøpte egen storfebesetning som 17-åring. I 2020 kjøpte han gården på Austerheim. Melkefjøset fra 1980 ble oppgradert med ny løsdriftsavdeling samme år. Nå har bonden 28 morder, 17 stuter og 10 kviger i det påbygde fjøset. Oksene har fått spiseplass mellom to ombygde tårnsiloer. Kraftføret TopBull Max fraktes i storsekk med båt fra Hagia Karmøy.

– Både Sira og Kvitsøy er utflyttingstruede og sterkt prioritert hos Innovasjon Norge, sier bonden.

Han dyrker 190 mål og produserer alt grovfôr selv. Vest på Utsira er omtrent 1.500 mål beita av villsau, og på østsiden er rundt 1000 mål beita av ammeku og sau. Bonden drifter en stor del av beiteområdene, og har de siste årene investert i grashøstestyr for å være selvhjulpne med høsting av vinterfôr.

– Tidligere kom det folk fra fastlandet for å slå. Når de først var kommet over måtte de nesten bare gå i gang, selv om forholdene kanskje var dårlige og kjørestyrken svak, sier bonden, som også er entreprenør, og får årlig to lastebåter med singel og grus for å dekke behovet på øya.

GOD HJELP I ØYFOLKET

En fin svart angus-kalv står og patter i fjøset. Gårdens nyste tilskudd er født samme morgen. Øyas eneste veterinær arbeider som lærer, og den årlige kontrollen utføres av veterinærer fra fastlandet. Erik er likevel opptatt av å skjære klover og drektighetsundersøke alle dyr. Nå har alle kalv som ventes i løpet av vinter og vår.

– Da dyra gikk mer ute, var det ikke like nødvendig å skjære klov rutinemessig. Nå

som dyra er mer inne må jeg være mer pliktoppfyllende, sier bonden og smiler.

Når han er på sjøen, har han god hjelp i «Rolfen», en pensjonert bonde som flyttet til Utsira med fru sin for fem år siden. Avløseren manøvrerer traktoren inn på tunet og tenner en røyk. Fjøskontoret er fast samlingssted i bygda. Naboer i alle aldre kommer uanmeldt innom i 18-tida når de vet at Erik skal «stie» i fjøset.

– Jeg er ikke oppvokst med dyr og er veldig takknemlig for flinke folk i kommune og landbruk som har hjulpet meg på veien, sier øybonden.

Ved kaien er MS Utsira klar for dagens nest siste avgang. Ferja er gratis for biler og passasjerer. Om sommeren tar flere tusen turister turen ut til Sira. En vinterdag i januar er det kun en håndfull passasjerer. Nå venter 70 minutter gjennom bølgene før jorda ligger fast under beina.

Bonden har god hjelp i avløser, Rolfen, når han selv er på sjøen.

- for livskraftige dyr med god tilvekst.

Truleg det beste:

Sortimentet til sau

Fiskå Mølle sitt førsortiment gir full dekning av protein, energi, vitamin og mineral.

	Kraftfôr til sau og påsettlam	Tilskuddsfôr til sau og livlam	Kraftfôr til slaktelam og kopplam
Paring til ca 1 mnd før lamming	Sauéfôr Drektig, Sau/Lam Appetitt	Premium Drektig Sau, TOPLICK Sau, Saltslikkestein	-
2-4 veker før lamming	TopLac® Sau, Sauéfôr, Sau/Lam Appetitt, TopLac® Sau Fiber	Premium Drektig Sau, TOPLICK Sau, Saltslikkestein	-
Lamming til beiteslepp	TopLac® Sau, Sauéfôr, Sau/Lam Appetitt, TopLac® Sau Fiber	TOPLICK Sau Saltslikkestein	Lam Beite
I beiteperioden	-	TOPLICK Sau Saltslikkestein	Lam Beite
Frå august til paring	Sau/Lam Appetitt	TOPLICK Sau Saltslikkestein	Lam Beite Sau/Lam Appetitt

TOPLAC® SAU

- Gir auka mjølkeyting
- Perfekt ved store kull/kort innefôringsperiode etter lamming

TOPLAC® SAU FIBER

- Gir betre vommiljø
- Består av 75 % TopLac Sau, 25 % Roetopp

SAUEFÔR

- Høgt proteininnhald gir god lammetilvekst
- Beste val dersom innefôringsperiode etter lamming overstig 3 veker

SAUEFÔR DREKTIG

- Ekstra vitamin og mineral
- Organisk selen og masse vitamin E
- 3-5 hekto dekkjer behovet

SAU/LAM APPETITT

- Smakleg og fiberrik
- Innefôrings: «All-round» fôr til alle dyr

LAM BEITE

- Svært fiberrikt fôr gir gode magar på beite
- Perfekt i kraftfôrautomatar

FISKÅ MØLLE AS
Tlf. 51 74 33 00

FISKÅ MØLLE
ETNE AS
Tlf. 53 77 13 77

FISKÅ MØLLE
TRØNDELAG
Tlf. 73 85 90 60

FISKÅ MØLLE
FLISA
Tlf. 62 95 54 44

Fiskå Mølle
www.fiska.no